

М.Т. Акимжанова*, Т.С. Тілеп

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды, Қазақстан
(E-mail: akimzhanova.marzhan@mail.ru)

Scopus Author ID: 57204332730
ORCID ID: 0000-0002-4440-3819

Балалардың ақпараттық қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз ету бойынша Еуропа елдерінің тәжірибесіне салыстырмалы талдау

Балалардың құқықтарын басымдықпен қорғауды талап ететіндердің қатарына олардың ақпараттық қауіпсіздікке, яғни қоғам мен мемлекет тарапынан балалардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіретін немесе олардың қалыпты моральдық, рухани, психикалық және физикалық дамуына зиян келтіруі мүмкін ақпарат түрлерінен қорғауды қамтамасыз ету құқығы жатады. Балалардың ақпараттық қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз ету — бұл күрделі және серпінді міндет болып табылады, ол тек тиісті заңнамалық қамтамасыз етуді ғана емес, сонымен бірге қоғамды кеңінен тартуды, технологиялық дайындықты, сондай-ақ жаңа сын-қатерлер мен мүмкіндіктерге үнемі талдау мен бейімделуді талап етеді. Мақалада Америка Құрама Штаттары, Ұлыбритания, Германия, Франция мысалында заңнамалық актілерге, стратегиялар мен тәжірибелерге салыстырмалы талдау жасалған. Авторлар балалардың ақпараттық қауіпсіздігін реттеу тәсілдеріндегі жалпы тенденциялар мен айырмашылықтарды атап өткен, жекелеген Еуропа елдерінің алдында тұрған табысты тәжірибелер мен қауіпті жағдайларды анықтаған. Онлайн ортадағы қауіптерді азайтуға және балалардың дамуы үшін қауіпсіз кеңістік құруға бағытталған құқықтық құралдар мен шаралардың тиімділігіне басты назар аударылған. Салыстырмалы әдісті және жалпы талдау мен жалпылаудың ғылыми әдістерін қолдана отырып, шет мемлекеттерде балаларды цифрлық кеңістікте қорғау бойынша қолданыстағы шаралардың ерекшеліктері, тенденциялары, тәсілдері мен тиімділігі анықталды. Жүргізілген зерттеудің нәтижелері Қазақстан Республикасында балалардың ақпараттық қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз ету жүйесін жетілдіру бойынша авторлар ұсынған ықтимал шаралар болды.

Кілт сөздер: балалар, ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз ету, интернеттегі қауіп-қатерлер, цифрлық сауаттылық, дербес деректерді қорғау, халықаралық ақпараттық қауіпсіздік.

Кіріспе

Технологиялар біздің күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігіне айналатын қазіргі цифрлық қоғамда балалардың ақпараттық қауіпсіздігі мәселелері ерекше өзектілігі мен маңыздылығына ие болуда. Балалар виртуалды әлемде көбірек уақыт өткізеді, мейлі ол оқу, достарымен сөйлесу немесе ойын-сауық болсын. Дегенмен, цифрлық дәуірдің даусыз артықшылықтарымен бірге жеке деректердің сақталуына, балалардың психологиялық әл-ауқатына және физикалық қауіпсіздігіне қатысты елеулі сын-қатерлер де туындайды. Зиянды контент, кибербуллинг, компьютерлік зиянкестермен және алаяқтармен байланыс, экстремистік, порнографиялық және басқа да деструктивті ақпараттың таралуы жеке адамға үлкен зиян келтіруі және балалар мен жасөспірімдердің психологиялық және эмоционалдық жағдайына елеулі әсер етуі мүмкін, олар өз жасына байланысты оның сипатын жиі түсінбейді. Осындай сын-қатерлерді ескере отырып, балалардың ақпараттық қауіпсіздігінің маңыздылығын түсіну олардың әл-ауқаты мен қауіпсіз дамуын қамтамасыз етудің ажырамас бөлігіне айналады. Ата-ана бақылауы мен балаларды желідегі қауіпсіз тәжірибеге үйретуден бастап, цифрлық технологияның осы аспектілердің өскелең ұрпақтың психикалық денсаулығы мен әлеуметтік өзара әрекеттесуіне әсеріне дейінгі осы мәселенің әртүрлі аспектілерін зерттеу және түсіну балалардың ақпарат пен технологияға толы әлемде толыққанды

* Хат-хабарларға арналған автор. E-mail: akimzhanova.marzhan@mail.ru

және қауіпсіз өсуін қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады және осы саладағы ғылыми зерттеулердің алдыңғы қатарын ақпараттық қауіпсіздік алады.

Ақпараттық қауіп-қатерлерден қорғау құқығы бірқатар халықаралық құқықтық актілерде қамтылған, атап айтсақ «Бала құқықтары туралы» Конвенция [1], Еуропа кеңесінің мүше мемлекеттерінің Министрлер комитетінің жаңа ақпараттық-коммуникациялық ортада балалардың мүмкіндіктерін кеңейту жөніндегі ұсынымдары [2] және Қазақстан Республикасының бірқатар заңдарында, атап айтсақ: «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» [3], «Балаларды денсаулығы мен дамуына зиян келтіретін ақпараттан қорғау туралы» [4] Заңдары. Сондай-ақ, Қазақстан Республикасының ақпараттық қауіпсіздігі мәселесін шешу мақсатында Қазақстан Республикасының Президенті Қ.-Ж.К. Тоқаевтың Жарлығымен елдің ақпараттық қауіпсіздігін адамның, мемлекеттің ішкі және сыртқы сипаттағы ақпараттық қатерлерден қорғалуының жай-күйі ретінде қарастыратын, ол арқылы жеке тұлғаның конституциялық құқықтары мен бостандықтары, тәуелсіздігі, азаматтар арасында отандық медиа өнімдердің бәсекеге қабілеттілігі мен сұранысын арттыруды жүзеге асыратын Қазақстан Республикасының Ақпараттық доктринасы қабылданды [5]. Халықаралық қоғамдастық пен біздің еліміз олардың мәдени дамуы мен психикалық денсаулығына қандай да бір зиян келтіруі мүмкін ақпараттың таралуын болдырмау үшін барлық шараларды қабылдауы қажет. Қазіргі таңда балалардың ақпараттық қауіпсіздігі деп балалардың денсаулығы мен дамуына зиян келтіретін ақпараттан құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету деп түсініледі [4]. Біздің ойымызша бұл заңды анықтама тар мағыналы болып көрінеді, өйткені ол тек бір мәселені болжайды — ақпараттың зиян келтіруіне байланысты тәуекелдің болмауы. Біз балаларды тек зиянды ақпараттан қорғаймыз деп айтуға болады, өйткені оның ақпаратқа қол жеткізу құқығын іске асыру кезінде балалардың мүдделерінің қорғалуы, заңмен тыйым салынбаған қызметті жүзеге асыру мүддесінде ақпаратты пайдалану құқығы ескерілмейді. Сонымен қатар, бұл анықтамада балалардың жеке басы және басқа да маңызды ақпараттық құқықтары туралы құпия ақпаратты қорғау ескерілмеген. Жеке тұлғаның ақпараттық қауіпсіздігімен тікелей байланысты анықтамаларды жетілдіру қажеттілігі ғылыми қоғамдастықта бірнеше рет қозғалды [6; 28]. Осыған байланысты Қазақстан Республикасында балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етумен және баланың психикалық денсаулығына зиян келтіруі мүмкін ақпараттық сын-қатерлер мен тәуекелдерге уақытылы әрекет етуімен байланысты процестерді құқықтық реттеу мәселелері өзекті болып отыр. Цифрлық технологиялардың балалардың жеке басын қалыптастыруға және әлеуметтенуіне әсерін түсінуге деген ұмтылыс бізге олардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуде ғана емес, сонымен қатар виртуалды кеңістікте цифрлық білім мен этикалық мінез-құлықты дамыту үшін жағдай жасауда да міндет қояды. Осы саладағы ғылыми зерттеулер жаңа сын-қатерлерді және оларды шешудің тиімді әдістерін анықтау үшін, сондай-ақ цифрлық еркіндік пен балалардың қауіпсіздігі арасындағы тепе-теңдікті құруға ықпал ететін ұсыныстарды әзірлеу үшін қажет. Мақаладағы авторлық тәсіл балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы шетелдік тәжірибені зерттеу қажеттілігімен, балаларды онлайн қауіп-қатерлерден қорғау және олардың цифрлық сауаттылығын дамыту үшін әртүрлі елдер әзірлеген әдістемелерді, стратегиялар мен саясаттарды қарастырумен анықталады.

Зерттеудің мақсаты — балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы Еуропа елдерінің тәжірибесін зерделеу, Қазақстан Республикасында балалардың ақпараттық қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз етудің өзекті теориялық және тәжірибелік мәселелерін анықтау және шешу, сондай-ақ осы саладағы заңнаманы әзірлеу және жетілдіру жөніндегі ұсыныстарды ғылыми негіздеу болып табылады. Белгіленген мақсатқа жетуде келесі міндеттерді қояды анықтайды:

- шет елдерде қауіпсіз онлайн-кеңістікті қамтамасыз ету үшін неғұрлым тиімді құқықтық тетіктер мен саясаттарға талдау жүргізу;
- еуропалық елдерде балаларды онлайн қауіп-қатерлерден қорғау және олардың цифрлық сауаттылығын дамыту үшін әзірлеген әдістемелерді, стратегиялар мен саясаттарды зерттеу;
- балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласындағы отандық заңнаманы жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірлеу.

Зерттеу тақырыбының жекелеген аспектілері О.А. Богданова, А.В. Толоконникованың жалпы Интернет желісіндегі балалардың қауіпсіздігі мәселесіне арналған еңбектерінде қысқаша қамтылды. Ақпараттық саладағы мемлекеттің қауіпсіздігін қоса алғанда, ақпараттық қауіпсіздікті құқықтық қамтамасыз етуге қатысты жекелеген проблемалар зерттелді. Осы және басқа да өзекті мәселелерді Т.А. Полякова, А.И. Алексенцев, В.Н. Лопатина және т.б. зерттеді. Кибербуллингтің құқықтық

аспектілерін С.К. Күмісбеков қарастырды. Шетелдік тәжірибе А.А. Малкевич пен П.П. Румянцеваның зерттеулерінде көрсетілген, бірақ олардың шектеулі аясы авторларға тақырыпты жан-жақты қамтуға мүмкіндік бермеді. Мұның бәрі осы бағытта қосымша зерттеулер жүргізу қажеттілігінің қосымша дәлелі болып табылады.

Әдістер мен материалдар

Зерттеу нәтижелерінің объективтілігіне, толықтығына және жан-жақтылығына қол жеткізу үшін жалпы ғылыми және арнайы таным әдістерінің кешені қолданылды. Оларды қолдану жүйелі тәсілге байланысты, соның арқасында барлық көтерілген мәселелер олардың бірлігі мен өзара байланысында қарастырылады. Зерттеу барысында жалпы ғылыми және жеке ғылыми әдістер қолданылды. Формальды логика әдістері осы зерттеуде қолданылатын негізгі ұғымдардың мазмұнын анықтауға, балалардың ақпараттық қауіпсіздікке құқықтарын қамтамасыз ету саласындағы нормативтік құқықтық актілерді талдауға, жалпылама тұжырымдар алуға мүмкіндік берді. Салыстырмалы әдісті қолдана отырып, жалпы талдау мен жалпылаудың ғылыми әдістерімен бірге шет мемлекеттерде балаларды цифрлық кеңістікте қорғау бойынша қолданыстағы шаралардың ерекшеліктері, тенденциялары, тәсілдері мен тиімділігі анықталды. Жүйелік талдау балалардың ақпараттық қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз етудің қалыптасқан тәсілдерін бағалауға, оларды объективті қалыптасқан қоғамдық қатынастармен байланыстыруға мүмкіндік берді.

Нәтижелер мен талқылаулар

Жаһандық ақпараттық қоғамды дамыту жағдайында стратегиялық міндет жеке адамның, қоғамның және мемлекеттің құқықтарын бұзу мүмкіндіктері алынып тасталатын жаһандық ақпараттық кеңістіктің жай-күйі ретінде халықаралық ақпараттық қауіпсіздік жүйесін дамыту болып табылады. Әлемдік тәжірибеде балалардың ақпараттық қауіпсіздігі тұжырымдамасының нормативтік базасын қалыптастыру үшін «Бала құқықтары туралы» Конвенция негіз болып табылады. Халықаралық құжатқа қол қойған мемлекеттер, сондай-ақ Қазақстан Республикасы қазіргі қоғам өміріндегі бұқаралық ақпарат құралдарының өсіп келе жатқан рөлін және балалардың «әлеуметтік, рухани және моральдық салауаттылыққа, сондай-ақ баланың физикалық және психикалық денсаулығының дамуына жәрдемдесуге» бағытталған ақпаратқа қол жеткізуін қамтамасыз ету қажеттілігін мойындайды. «Мемлекеттік қауіпсіздікті немесе қоғамдық тәртіпті немесе халықтың денсаулығын немесе имандылығын қорғау» үшін қажетті жағдайларда заңнамалық шектеулер қою мүмкіндігін ұлттық құқықтың да және халықаралық құқықтың да жоққа шығармайтындығын айта кету керек [1]. Балаларға ақпараттық ықпал ету саласындағы қоғамдық қатынастарды нормативтік-құқықтық реттеудің қолданыстағы халықаралық тәжірибесі бақылаусыз таратылатын ақпараттың өсіп келе жатқан деструктивті әсеріне қоғам мен мемлекеттің заңды және қажетті реакциясы болып табылады. А.Н. Крутовтың пікірінше, «шет елдердің тәжірибесі заңнамалық реттеу процесінің және ақпараттық ағындардың күрделілігін көрсетеді» [7].

Интернет желісіндегі балаларға теріс ақпараттық әсерге қарсы тұрудың тиімді жүйесін құру мақсатында біз келесі мәселелерді шешуді заңды деп санаймыз: 1) дамыған шет елдерде ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша балаларды қорғаудың қандай үлгілері пайдаланылады; 2) балаларды интернеттегі құқыққа қайшы әрекеттерге тартуға қарсы іс-қимылды қамтамасыз ететін деликтілік заңнамасы қалай және қандай мақсаттарға ұмтылады; 3) балаларды зиянды ақпараттан неғұрлым тиімді қорғауды қамтамасыз ететін қолданыстағы ұлттық заңнаманы түзету мүмкін бе? Халықаралық қоғамдастық пен Конвенцияға қатысушы жекелеген мемлекеттер балаларды зиянды ақпараттың әсерінен қорғау үшін нақты қандай шаралар қабылдап жатқанын әртүрлі елдердің тәжірибесін зерделеу арқылы анықтауға болады, бұл жалпы тенденцияларды ғана емес, сонымен қатар әртүрлі көзқарастарды көрсетеді.

АҚШ. 1990 жылдан бастап Америка Құрама Штаттарында балаларға әсер ететін жағымсыз ақпаратқа қарсы тұру мәселесі бірнеше рет көтерілді. Шенеуніктердің соттарымен қақтығыс нәтижесінде балаларға интернет-сауаттылық дағдыларын үйрететін Online Safety 3.0 жобасы мақұлданды. АҚШ-та мемлекет тарапынан интернет-контентті тікелей реттеу көзделмеген. 2000 жылы Конгресс «Интернеттегі балаларды қорғау туралы» Заң қабылдады, оған сәйкес мемлекеттік қаржыландырудағы барлық мектептер мен кітапханалар заманауи техникалық құралдарды қолдануға және балаларға Интернетке қол жеткізуге мүмкіндік беру кезінде сүзгілерді (фильтр) немесе кедергі қоятын бағдарламалық қамтамасыз етуді (Children's Internet Protection Act) орнатуға міндетті. 2004

жылы АҚШ үкіметі техникалық қолдау көрсетуге кепілдік бере отырып, елдің барлық мектептерінде контент сүзгілерін (фильтр) енгізу бағдарламасына 9 млн доллар бөлді. Үйде балалар Интернетке қол жеткізе алатын американдық отбасылардың шамамен 41%-ы үйдегі контент сүзгілері (фильтр) бар жүйелерін орнатты. Осы саладағы тағы бір маңызды заңнамалық акт — 1998 жылы қабылданған «Балалардың жеке өміріне қол сұғылмаушылықты қорғау туралы», оған сәйкес 16 жасқа толмаған балалар туралы жеке сипаттағы ақпаратты тарату олардың ата-аналарының немесе қамқоршыларының келісімімен ғана мүмкін болады. Кәмелетке толмағандардың өздерінің интернет-мекенжайлары, жеке арналары және т.б. болуы мүмкін емес. АҚШ-тың Федералды сауда комиссиясына аталған Заңның орындалу механизмін анықтайтын ережелер шығару құқығы берілген. Оны бұзғаны үшін 1 миллион АҚШ долларына дейін айыппұл салынуы мүмкін [8]. Егер олардың қызметі тиімсіз деп танылса, пайдаланушыларға балалар үшін қауіпті материалдар мен провайдерлерді таратқаны үшін қылмыстық жаза белгіленеді. АҚШ кодексінің 18 титулына сәйкес (АҚШ коды 18. Part 1.2252A) елде балалар порнографиясын өндіргені, сақтағаны, таратқаны, жарнамалағаны және сатқаны үшін 5 жылдан 20 жылға дейінгі мерзімге қылмыстық жауапкершілік белгіленеді [9].

Балаларды қорғау мәселесінде АҚШ кеден қызметі жанындағы кибер контрабандаға қарсы іс-қимыл орталығы да маңызды рөл атқарады. Оның міндеті — Америка Құрама Штаттарында ақпарат тарату кезінде көзделетін мақсаттарды анықтау. Мемлекет аумағына балалар үшін жағымсыз ақпарат енген бойда бұл туралы мәліметтер балаларды қорғау бөлімшесіне беріледі, ол балалар үшін оның тиімсіздігі деңгейін айқындайды. Егер бұл шынымен қауіп төндірсе, мамандар оны жасаушыларды, дистрибьюторларды және соңғы тұтынушыларды іздейді. Бұл ретте тиісті органдарға ғана емес, осы ақпаратқа қатысы бар басқа елдердің құрылымдық бөлімшелеріне де хабарланады. Балалар порнографиясын құруға және таратуға байланысты тұлғалардың әрекеттерінің жолын кесуге келетін болсақ, бұл АҚШ кеден қызметінің қылмыстық тергеу бөлімі айналысады [9].

Еуропаның бірқатар елдерінде, мысалы, Ұлыбританияда, Францияда ақпараттың өскелең ұрпаққа теріс әсерін заңнамалық шектеу негізінен Америка Құрама Штаттарының заңнамасына ұқсас.

Ұлыбритания. Әлемдік қауымдастық 1990 жылдардың аяғынан бастап қауіпсіз Интернет үшін күресуде. Британдық телекоммуникация провайдерлері балалардың әдепсіз фотосуреттері бар парақшаларды анықтау үшін Интернетті бақылау қорының деректерін пайдаланатын «Таза желі» деп аталатын қызметті пайдалана отырып, Интернет-трафикті ұсынатын Ұлыбританияның тәжірибесіне негізделуге болады. Мұндай парақшалар табылған кезде жүйе оны ашудың орнына «URL бет табылмады» деген қате туралы хабарлама жасайды. Сондай-ақ, елде азаптау, некрофилия, тұншықтыру және т.б. бейнелері бар сайттарды жою бағдарламасы енгізілді [10]. Интернетті бақылау қоры (IWF) Үкімет, полиция және Интернет-провайдерлер индустриясы арасындағы шартқа сәйкес құрылды. IWF мақсаты — заңсыз мазмұны бар ақпараттардың Интернетте таралуын азайту, мысалы: бүкіләлем бойынша Интернет желісінде орналастырылған балалардың әдепсіз бейнелері, Ұлыбританияда хостингке берілген қылмыстық әдепсіз мазмұны бар ақпараттар және т.б. [11; 14].

Ұлыбританияда теледидар мазмұнын жіктеудің жалпы жүйесі жоқ. Ofcom телехабарларды реттеу және бақылау органы нені және қай уақытта көрсетуге болатыны туралы түсініктемелер жариялайды. Ауызша ескерту жүйесі қолданылады (мысалы, «Five» телеарнасы келесі санаттарды қолданады: «Әмбебап» — фильм барлық жастағы адамдарға ұсынылады және отбасылық көруге жарамды; «Сүйемелдеу» — фильмде жұмсақ зорлық-зомбылық, дөрекі сөйлеу элементтері болуы мүмкін, кейбір көріністер балаларға жарамсыз болуы мүмкін; «Ескерту» — фильмде дөрекі зорлық-зомбылық болуы мүмкін, тек «ересектерге арналған» көріністер). Бұл жағдайда эротикалық материалдың уақыты белгіленген «су алабы» ерекше маңызға ие. Әр түрлі жас классификациясындағы ақпараттық өнімдер үшін дифференциалды эфир уақыты қолданылады. Алкоголь, есірткі, темекі шегуді ынталандыратын, зорлық-зомбылық (әсіресе отбасылық), қарғыс, жалаңаш денесі бар әдепсіз мазмұны бар ақпараттық өнімдер балалар үшін қауіпті болып саналады. Мұндай шектеулер тіпті апаттар мен шабуылдарды бейнелеу сияқты белгілі бір мазмұнды көрсетуге рұқсат етілмеген уақытта эфирге шығатын жаңалықтар бағдарламаларына қатысты қолданылады. Тиісті бейне сериясы бар жаңалықтардың толық нұсқасы кешкі уақытта 21.00-сағаттан кейін таратылады. Осы тармақ бұзылған жағдайда хабар таратушы компания жария түрде кешірім сұрау, ресми ескерту алу немесе айыппұл салу түрінде заңды жауапкершілікке тартылуы мүмкін [12; 35].

Сондай-ақ, балалар мен жастардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің заманауи Британдық стратегиясы азаматтардың ақпараттық сауаттылығы мен медиа құзыреттілігін арттыруға негізделген, ол «медианы жеке мақсатта және көмексіз пайдалану, медианың әртүрлі аспектілері мен мазмұнын түсіну және сыни тұрғыдан бағалау, медиамәтіндерді беру (контексте қарамастан), құру және тарату» деп түсініледі [13; 87]. Осы стратегияға сәйкес, медиа құзыреттілікті қалыптастыру бұл оқытудың нақты нәтижесімен білім беру қызметінің үш негізгі бағытына сүйенетін кешенді процесс: 1) медиа мәдениетінің негіздерін білу (мысалы, медиа тарихын білу); 2) медиа сын саласындағы білім мен дағдылар (аудиторияның сыни ойлауын дамыту және сондай-ақ, тұлғаның коммуникативті қабілеттері, медиа мәтіндерді бағалау және талдау және т.б.); 3) медиалық шығармашылық саласына қатысу (медиамәтіндерді өз бетінше құра білу және ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың көмегімен өзін-өзі көрсете білу) [12; 35]. А.В. Федоров пен А.А. Новикованың пайымдауы бойынша «...Британдық медиа білімнің заманауи дамуы тәсілдердің айырмашылығына қарамастан, Ұлыбританияда ХХІ ғасырдағы медиа сауаттылық адам үшін дәстүрлі сауаттылық сияқты қажет екендігі туралы нақты түсінік бар екенін көрсетеді» [14; 39]. Сонымен қатар, медиа білімге деген қызығушылықтың артуы орта мектептердің пайда болуымен, медиа мен өнерді терең зерттеумен, сондай-ақ бейресми медиа білімнің дамуымен расталады. Дегенмен, Ұлыбританияда азаматтардың, соның ішінде балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ететін бірқатар кәсіби ұйымдар бар: телекоммуникация басқармасы (OFCOM), Интернеттегі балаларды қанау және қорғау орталығы (СЕОР), Англия мен Уэльстің медиа білім беру қауымдастығы (МЕА) және т.б. осы бағытта Интернеттегі балалардың тәжірибесін, сондай-ақ тәуекел және Интернет қауіпсіздігі мәселелерін зерттейтін «Еуропа балалары Онлайн» ұлтаралық жобасы (EU Kids Kline) сияқты түрлі жобалар іске асырылуда. Осылайша, Ұлыбританиядағы ақпараттық қауіпсіздіктің заманауи стратегиясы бұл туралы түбегейлі түсінуге негізделген медиа сауаттылық бұл ХХІ ғасырдың негізгі құзыреті, сондықтан халықтың ақпараттық сауаттылығын арттыру саласындағы британдық әлеуметтік саясат медиакомпетентті азаматтарды тәрбиелеуге, балалар мен жастардың сыни және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, медианы өзін-өзі көрсету құралы, коммуникация және қатысу құралы ретінде пайдалануға бағытталған қоғамдық өмір [12; 36].

Франция. Француз заңнамасы балалардың ақпараттық кеңістіктегі ерекше қажеттіліктері мен құқықтарын белгілейді. Франция билігі мен елде жұмыс істейтін Интернет-провайдерлер келісімге қол қойды, оған сәйкес кәмелетке толмағандардың желіге кіруі ата-ананың бақылауында болады. Францияда сағат 22.30-ға дейін эротика мен зорлық-зомбылық көріністері бар ақпараттық өнімдерді теле- және радио эфирде көрсетуге тыйым салынады, сондай-ақ мұндай өнімдерді сағат 20.30-ға дейін жарнамалауға тыйым салынады. Мемлекеттік орган — Францияның Жоғары аудиалды кеңесі жұмыс атқарады, оның өкілеттіктері теледидарда балалар мен жасөспірімдердің сезімдерін қорғауды қамтамасыз етуді бақылауды қамтиды. Кино өнімдерінің жас классификациясы қолданылады. Сонымен қатар, интернет-провайдерлер пайдаланушыларға кәмелетке толмағандарды қорғауға арналған құралдар туралы хабарлауы керек және егер олар кәмелетке толмағандарға зиян келтіретін мазмұны бар ақпарат туралы білсе, оны жоюы керек [15; 151].

Германия. Германиядағы балалар ортасында ақпаратты таратуды нормативтік шектеу жүйесі егжей-тегжейлі және кеңінен әзірленген. 1953 жылы Германияның Бундестагы «Жастарға зиянды материалдарды тарату туралы» Заң қабылдады, оған сәйкес жастарды бұқаралық ақпарат құралдарының зиянды әсерінен ұйымдастыру және құқықтық қорғау үшін федералды мемлекеттік орган құру қарастырылған. Контенттің жастар үшін зияндылығы туралы шешімді құрамында 12 адам бар кеңес қабылдайды. Зиянды материалдар тізіміне «...балалар мен жасөспірімдердің адамгершілігіне нұқсан келтіруге қабілетті материалдар, оларға, ең алдымен, азғындықпен, дөрекілікпен ерекшеленетін, зорлық-зомбылыққа, қылмысқа немесе нәсілдік жеккөрушілікке итермелейтін материалдар жатады». Балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бірқатар субъектілер мен органдар жауапты, соның ішінде мамандандырылған: отбасы, қарттар, әйелдер және жастар істері жөніндегі федералды министрлік; жастар үшін қауіпті материалдарды тексеру жөніндегі федералды департамент; жастарды қорғау жөніндегі комиссия; сондай-ақ өзін-өзі реттеу органдары. Мамандандырылған органдардың едәуір санына қарамастан, біздің ойымызша, қарастырылып отырған салада қажетті бақылауға кедергі келтіретін өкілеттіктердің айтарлықтай заңнамалық шектеулері бар. Мәселен, бақылаушы органдар өз бастамасы бойынша немесе жеке тұлғалардың бастамасы бойынша заңнаманың сақталуын тексеруді бастай алмайды. Шағымды отбасы және жастар істері жөніндегі федералды министрлік, жер және жергілікті жастар істері

басқармалары, сондай-ақ Орталық медиабақылау органы бере алады. Германияда теледидар бағдарламаларында «ересек контент» («су алабы») бар телешоуларды көрсетуге рұқсат етілген уақытша кезең кешкі сағат 22.00-ден таңғы 05.30-ға дейін орнатылған. Бірақ FSK (Германияның өзін-өзі реттейтін теледидар ұйымы) «Keine Jugendfreigabe» (балаларға ұсынылмайды) ретінде жіктелген бағдарламалар тек сағат 23.00-ден кейін таратылуы мүмкін. Қазақстан Республикасының заңнамасында неғұрлым қатаң «су алабы» көзделеді. Балаларға арналған шектеулі немесе тыйым салынған ақпараттық өнімдердің басым көпшілігіне заңмен жергілікті уақыт бойынша сағат 6.00-ден 22.00-ге дейінгі уақытша шектеу қолданылады [16;123].

Нидерланд еліндегі «Кейквейзер» аудиовизуалды өнімді таңбалау жүйесін құру, ол бес жас маркерлерінің жиынтығы және олармен бірге жүретін алты контент сипаттамасы: қорқыныш, зорлық-зомбылық, эротика, есірткіні (алкогольді) теріс пайдалану, ұрысу, кемсітушіліктен тұратын тәжірибесі. Егер жағымсыз ақпарат кездесе, ақпаратты тұтынушы арнайы телефон нөмірі арқылы шағым бере алады [17; 95].

Қытай. Қытайдағы киберқауіпсіздікті реттеу туралы заңдар жүйесі балаларды онлайн қорғауға арналған ережелерді қамтиды. Сонымен қатар, киберқауіпсіздікке жауапты мемлекеттік құрылымдар жетілдірілуде, онлайн сенім жүйелері және киберқауіпсіздікті басқару деңгейін арттыру құрылуда. Интернет желісіндегі қытай балалары үшін қауіпсіз және асыл орта құрылды. Қытайдағы Интернетті пайдаланушы балаларды қорғаудың ең маңызды әдісі — кәмелетке толмағандардың хабардарлығы мен дағдыларын арттыру әдісі, ол үшін жыл сайын ұлттық киберапта өтеді, оған мемлекет басшылары мен Үкімет мүшелерінен бастап мектеп оқушыларына дейін барлығы қатысады. 2016 жылы Қытайда киберқауіпсіздік туралы арнайы заң қабылданды («Cybersecurity Law of the People's Republic of China»), бұл Интернет желісіндегі балалардың физикалық және психикалық денсаулығына қауіп төндіретіндердің қызметін заңды түрде тоқтатуға мүмкіндік береді. Заң шығарушы бұқаралық ақпарат құралдарына қойылатын талаптарды бекітті, олар көпшілікке бағытталған киберқауіпсіздік бойынша мақсатты насихат пен білім беруді жүзеге асыруы керек. Сондай-ақ, «Кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау туралы» Заң бірінші кезекте ата-аналар мен балалардың басқа да заңды өкілдері Интернет желісінде қандай да бір тәуелділіктің туындауына қарсы шаралар қабылдауы тиіс екенін айқындайды [18; 54]. Біздің ойымызша, ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мемлекет пен ата-ана арасында бөлінген Қытайдың саясаты жеткілікті дұрыс тәсіл болып табылады, ал ата-аналардың рөлі үлкен маңызға ие. Сондай-ақ, Қытайда 2004 жылғы маусымнан бастап кәмелетке толмағандарды денсаулығына, беделіне, адамгершілік және рухани дамуына зиян келтіретін ақпараттан қорғау мақсатында өз қызметін жүзеге асыратын заңның орындалуын бақылау үшін шағымдар орталығы жұмыс істейді.

Жапония өзін-өзі реттеу қағидасын ұстанады. Онда 2009 жылдан бастап балалар қауіпсіздігін қамтамасыз ету бағдарламасы жұмысын атқаруда. Бұл бағдарламада барлық билік органдары жұмыс істейді. Мемлекет нормативтік актілерді, сарапшылар мен қоғамды — әдіснамалық тәсілдерді, провайдерлерді — технологиялық шешімдерді әзірлейді, ата-аналар мен педагогтер балаларға желідегі қауіпсіздік ережелерін түсіндіреді.

Осылайша, заңсыз интернет-контенттің таралуына қарсы тұру және балаларды Интернет-қауіптерден қорғау халықаралық қоғамдастық үшін өзекті мәселе болып табылатынын атап өтуге болады. Бұл мәселені ұлттық деңгейде шешудің жалғыз мүмкіндігі жоқ. Еуропа елдерінің заңнамасына жүргізілген талдау балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында қолданылатын мынадай негізгі құқықтық шараларды анықтауға мүмкіндік берді: ақпараттық өнімнің жасына қарай жіктелуі; ақпараттық өнімнің белгілі бір түрлерін таратудың ерекше тәртібі (орындар, тарату уақыты және т.б. белгіленген); ақпараттық өнімді сараптау; ақпаратты сүзу үшін бағдарламалық-техникалық құралдарды пайдалану қажеттілігін заңнамалық бекіту, телехабар тарату және Интернет желісі арқылы таратылады; жас санатын көрсетпей ақпараттық өнімді таратуға тыйым салуды белгілеу; балалар арасында ақпараттық өнімнің заңсыз айналымы үшін жауапкершілік шараларын белгілеу (оның ішінде қылмыстық) және басқалар. Жоғарыда аталған Еуропа елдерінің көпшілігінің заңнамасында балаларды ақпараттан қорғау саласында халықаралық-құқықтық актілердің талаптарына сәйкес біріздендірілген арнайы заңдар бар.

Қорытынды

Салыстырмалы құқықтық талдауды қорытындылай келе, Еуропа мемлекеттерінің саяси, экономикалық, мәдени дамуына, олардың құқықтық жүйесіне қарамастан, оларда анықталған

мәселелер шеңбері бірдей екенін атап өтуге болады. Балалар үшін туындайтын ауқымды киберқауіптер мемлекеттер билігінің қауіп көздерін бөліп көрсетуге және заңды біліктілігіне ғана емес, сонымен қатар заңнамалық деңгейде Интернет-қызметтерді ұсынумен немесе оған қол жеткізумен айналысатын іскерлік құрылымдар үшін жоғары міндеттемелерді бекітуге белсенді түрде жүгінуіне әкеледі. Сайт иелеріне, провайдерлерге, мобильді операторларға бақылау жасау тұрғысынан атқарушы билік органдарына жүктелетін міндеттемелер едәуір кеңейеді, балаларға Интернетке қол жеткізуді қамтамасыз ететін білім беру мекемелеріне қатысты қадағалау органдары тарапынан бақылау көлемі ұлғаяды. Сондай-ақ, бұл шаралар ата-аналар тарапынан мемлекеттің күш-жігеріне белсенді жәрдемдесу қажеттілігін болжайтынын атап өткен жөн.

Тез өзгеретін цифрлық орта жағдайында біздің нәтижелеріміз ұлттық заңнаманы және балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету шараларын үнемі жаңартып отыру қажеттігін көрсетеді. Мемлекет балаларды ықтимал қауіптерден тиімді қорғау үшін жаңа технологиялар мен қиындықтарға бейімделуге дайын болуы керек. Қазақстан Республикасында шет елдердің он тәжірибесі негізінде бірқатар міндеттер іске асырылуы тиіс, олардың шешімі балаларды зиянды ақпараттан қорғау тетігінің тиімділігі және ақпараттық қауіпсіздікті толыққанды құқықтық қамтамасыз етуді қалыптастыру туралы айтуға мүмкіндік береді:

– балалардың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету үрдісінде қоғам мен білім беру мекемелерінің белсенді қатысуының маңыздылығы. Мемлекеттің, мектептер мен отбасылардың тиімді өзара іс-қимылы балалар үшін неғұрлым тұрақты және ақпараттандырылған орта қалыптастырады;

– балалардың ақпараттық сауаттылығы мен медиа құзыреттілігін арттыру. Бұл цифрлық қауіпсіздік негіздерін және Интернеттегі жеке ақпаратты қорғауды, құпиялылықты, құпия сөз қауіпсіздігін және әртүрлі онлайн қауіптерге қарсы болуға үйретуді қамтиды. Балалардың медиа құзыреттілігінің маңызды аспектісі — оларға цифрлық кеңістікте этикаға үйрету. Бұған онлайн-бұзақылықтың, кибербуллингтің жағымсыз әсерлері және сенімсіз материалдары туралы түсінікті қалыптастыру кіреді;

– зиянды контентті сүзгілеу мен бұғаттаудың техникалық құралдарын енгізу үшін Интернет-провайдерлермен өзара іс-қимыл жасау, балаларға қауіпсіз интернет-сервистерді ұсынуға қойылатын талаптарды белгілеу;

– мемлекеттің технологиялық индустриямен белсенді ынтымақтастығы, балалардың ақпараттық қауіпсіздігі саласындағы инновациялық шешімдерді әзірлеу мен енгізуді ынталандыру. Реттеуші органдар ықтимал киберқауіптерді анықтауға және алдын алуға бағытталған технологияларды дамыту және енгізу үшін қолайлы жағдайлар жасауға тиіс.

– қабылданған шаралардың тиімділігін бағалауға және өзгермелі жағдайға сәйкес стратегияларды бейімдеуге мүмкіндік беретін тиімді мониторинг және деректер жинау жүйесін мемлекеттің енгізуі. Қоғаммен және мүдделі тараптармен кері байланыс балалардың ақпараттық қауіпсіздігінің сәтті саясатының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1 «Бала құқықтары туралы» Конвенция. — [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml.

2 Мүше мемлекеттерге Министрлер комитетінің жаңа ақпараттық-коммуникациялық ортада балалардың мүмкіндіктерін кеңейту туралы ұсынысы. — [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805af669.

3 «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345-ІІ Заңы (2023.10.09. берілген өзгерістер мен толықтырулармен). — [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=51032460#activate_doc=2.

4 «Балаларды денсаулығы мен дамуына зардабын тигізетін ақпараттан қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2018 жылғы 2 шілдедегі № 169-VI Заңы. — [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1800000169>.

5 «Қазақстан Республикасының Ақпараттық доктринасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2023 жылғы 20 наурыздағы № 145 Жарлығы. — [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: <https://akorda.kz/ru/obutverzhdenii-informacionnoy-doktriny-respubliki-kazahstan-2025248>.

6 Полякова Т.А. Правовое обеспечение информационной безопасности при построении информационного общества в России: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Т.А. Полякова. — М., 2008. — 38 с.

- 7 Крутов А.Н. Зарубежный опыт правовой защиты детей от вредного воздействия СМИ / А.Н. Крутов. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.kroutov.ru/content/rgs/rgs7.shtml>.
- 8 Ефимова Л.Л. Зарубежный опыт обеспечения информационной безопасности детей. Интернет и мобильная телефония [Электронный ресурс] / Л.Л. Ефимова. — Режим доступа: http://www.infoforum.ru/presentation_11/sec4/2_Yefimova_Infoforum-11.ppt.
- 9 U.S. Code Title 18. § 1464. — [Electronic resource]. — Access mode: // <https://www.law.cornell.edu/uscode/>.
- 10 Safer Internet Programme: Empowering and Protecting Children Online // Europe's Information Society. Thematic Portal. — [Electronic resource]. — Retrieved from: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm.
- 11 Сборник аналитических материалов Всерос. конф. «Интернет для молодежи: новые возможности. — М.: Изд-во Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации, 2007. — 366 с.
- 12 Михалева Г.В. Современная британская стратегия информационной безопасности детей и молодежи / Г.В. Михалева // Вестн. Челяб. гос. ун-та. — 2013. — № 22 (313). — Филология. Искусствоведение. — Вып. 81. — С. 33–36.
- 13 Ефимова Л.Л. Информационная безопасность детей. Российский и зарубежный опыт: моногр. / Л.Л. Ефимова, С.А. Кочерга. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. — 120 с.
- 14 Федоров А.В. Медиаобразование в Британии, Северной Ирландии, Шотландии в начале XXI в. / А.В. Федоров, А.А. Новикова // Медиатека и мир. — 2008. — № 2. — С. 32–39.
- 15 Цуканов А.Н. Международные стандарты защиты ребенка от негативной информации / А.Н. Цуканов, Е.Г. Вахрушев // Пробелы в российском законодательстве. — 2013. — № 3. — С. 151–155.
- 16 Стеренчук Д.Д. Сравнительная характеристика правового регулирования отношений, связанных с распространением информации, причиняющей вред здоровью и развитию детей, в Германии и России / Д.Д. Стеренчук // Проблемы совершенствования прокурорской деятельности и правоприменительной практики: сб. ст. — Иркутск : Иркут. юрид. ин-т (филиал) Ун-та прокуратуры РФ, 2018. — Вып. 6. — С. 122–125.
- 17 Акимжанова М.Т. Қазақстан Республикасының цифрлық кеңістігіндегі баланың ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері / М.Т. Акимжанова, Г.А. Ильясова // Қарағанды университетінің хабаршысы. Құқық сериясы. — 2023. — № 4(112). — Б. 88–99.
- 18 Остроушко А.В. Защита информационной безопасности несовершеннолетних в КНР / А.В. Остроушко, А.А. Букалеров, С.А. Букалеров // Legal Bulletin. — 2018. — Т. 3, № 1–2. — С. 53–58.

М.Т. Акимжанова, Т.С. Тілеп

Сравнительный анализ опыта европейских стран по правовому обеспечению информационной безопасности детей

К числу требующих приоритетной защиты прав детей относится их право на информационную безопасность, то есть на обеспечение защиты со стороны общества и государства от тех видов информации, которые представляют опасность для жизни и здоровья детей либо могут причинить вред их нормальному нравственному, духовному, психическому и физическому развитию. Правовое обеспечение информационной безопасности детей — это сложная и динамичная задача, требующая не только соответствующего законодательного обеспечения, но и широкого вовлечения общества, технологической готовности, а также постоянного анализа и адаптации к новым вызовам и возможностям. В статье проведен сравнительный анализ законодательных актов, стратегий и практик на примере законодательства Соединенных Штатов Америки, Великобритании, Германии, Франции, Германии. Авторами выделены общие тенденции и различия в подходах к регулированию информационной безопасности детей, выявлены успешные практики и вызовы, с которыми сталкиваются отдельные европейские страны. Важное внимание уделено эффективности правовых инструментов и мер, направленных на снижение угроз в онлайн-среде и создание безопасного пространства для развития детей. Методологическую основу исследования составляют общенаучные методы познания общественных явлений и процессов, методы научного анализа и синтеза. Результатами проведенного исследования явились предложенные авторами возможные меры по совершенствованию системы правового обеспечения информационной безопасности детей в Республике Казахстан.

Ключевые слова: дети, правовое обеспечение информационной безопасности, информационная безопасность, интернет-угрозы, цифровая грамотность, защита персональных данных, международная информационная безопасность.

M.T. Akimzhanova, T.S. Tilep

Comparative analysis of the experience of European countries in the legal provision of information security of children

Among those requiring priority protection of children's rights is their right to information security, which implies ensuring the protection of society and the state from those types of information that pose a danger to the life and health of children or may harm their normal moral, spiritual, mental and physical development. Legal provision of information security for children is a complex and dynamic task that requires not only appropriate legislative support, but also broad involvement of society, technological readiness, as well as constant analysis and adaptation to new challenges and opportunities. The article provides a comparative analysis of legislative acts, strategies and practices using the example of the legislation of the United States of America, Great Britain, Germany, France, and Germany. The authors highlight common trends and differences in approaches to regulating children's information security, as well as identify successful practices and challenges faced by individual European countries. Important attention is paid to the effectiveness of legal instruments and measures aimed at reducing threats in the online environment and creating a safe space for children's development. The methodological basis of the research consists of general scientific methods of cognition of social phenomena and processes, methods of scientific analysis and synthesis. The results of the study were the possible measures proposed by the authors to improve the system of legal provision of information security for children in the Republic of Kazakhstan.

Keywords: children, legal provision of information security, information security, Internet threats, digital literacy, personal data protection, international information security.

References

- 1 «Bala quyqtary turaly» Konvetsiia [Convention on the Rights of the Child]. Un.org. www.un.org/ru. Retrieved from https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml [in Kazakh].
- 2 Mushe memleketterge Ministrler komitetinin zhana aqparattyq-kommunikatsiialyq ortada balalardyn mumkindikterin keneitu turaly usynysy [Proposal of the committee of Ministers to the Member States on the empowerment of children in the new information and communication environment]. *search.coe.int*. Retrieved from https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805af669 [in Kazakh].
- 3 «Qazaqstan Respublikasyndagy balalyn quyqtary turaly» Qazaqstan Respublikasynyn 2002 zhylqy 8 tamyzdaqy N 345-II Zany [Law of the Republic of Kazakhstan dated August 8, 2002 No. 345-II “On the rights of the child in the Republic of Kazakhstan”]. *online.zakon.kz*. Retrieved from https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=51032460#activate_doc=2 [in Kazakh].
- 4 «Balalardy densaulyqy men damuyna zardabyn tizetinin aqparattan qorqau turaly» Qazaqstan Respublikasynyn 2018 zhylqy 2 shildedegi N 169-VI Zany [Law of the Republic of Kazakhstan “On protection of children from information harmful to their health and Development” Law of the Republic of Kazakhstan dated July 2, 2018 No. 169-VI]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z180000169> [in Kazakh].
- 5 «Qazaqstan Respublikasynyn Aqparattyq doktrinasyn bekitu turaly» Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin 2023 zhylqy 20 nauryzdaqy N 145 Zharlyqy [Decree of the president of the Republic of Kazakhstan dated March 20, 2023 “On approval of the information doctrine of the Republic of Kazakhstan”]. *akorda.kz*. Retrieved from <https://akorda.kz/ob-utverzhdennii-informacionnoy-doktriny-respubliki-kazahstan-2025248> [in Kazakh].
- 6 Poliakova, T.A. (2008). Pravovoe obespechenie informatsionnoi bezopasnosti pri postroenii informatsionnogo obshchestva v Rossii [Legal provision of information security in building an information society in Russia]. *Extended abstract of Doctor's thesis thesis*. Moscow [in Russian].
- 7 Krutov, A.N. (2016). Zarubezhnyi opyt pravovoi zashchity detei ot vrednogo vozdeistviia SMI [Foreign experience in the legal protection of children from the harmful effects of the media]. *www.krutov.ru*. Retrieved from <http://www.krutov.ru/content/rgs/rgs7.shtml> [in Russian].
- 8 Efimova, L.L. Zarubezhnyi opyt obespecheniia informatsionnoi bezopasnosti detei. Internet i mobilnaia telefonniia [Foreign experience in ensuring the information security of children. Internet and mobile telephony]. *www.infoforum.ru*. Retrieved from http://www.infoforum.ru/presentation_11/sec4/2_Yefimova_Infoforum-11.ppt. [in Russian].
- 9 U.S. Code Title 18. § 1464. *www.law.cornell.edu* Retrieved from <https://www.law.cornell.edu/uscode/>.
- 10 Safer Internet Programme: Empowering and Protecting Children Online. *Europe's Information Society. Thematic Portal*. *ec.europa.eu*. Retrieved from http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/indexen.htm.
- 11 (2007). Sbornik analiticheskikh materialov Vserossiiskoi konferentsii «Internet dlia molodezhi: novye vozmozhnosti» [Collection of analytical materials of the All-Russian conference “Internet for youth: new opportunities”]. Moscow: Izdatelstvo Soveta Federatsii Federalnogo Sobraniia Rossiiskoi Federatsii [in Russian].
- 12 Mikhaleva, G.V. (2013). Sovremennaia britanskaia strategiia informatsionnoi bezopasnosti detei i molodezhi [Modern British information security strategy for children and youth]. *Vestnik Cheliabinskogo gosudarstvennogo universiteta — Bulletin of the Chelyabinsk State University*, 22, 33–36 [in Russian].

13 Efimova, L.L., & Kocherga, S.A. (2013). *Informatsionnaia bezopasnost detei. Rossiiskii i zarubezhnyi opyt: Monografiia* [Information security of children. Russian and foreign experience]. Moscow: IUNITI-DANA [in Russian].

14 Fedorov, A.V., & Novikova, A.A. (2008). *Mediaobrazovanie v Britanii, Severnoi Irlandii, Shotlandii v nachale XXI v.* [Media education in Britain, Northern Ireland, Scotland at the beginning of the XXI century]. *Mediateka i mir — Media Library and the World*, 2, 32–39 [in Russian].

15 Tsukanov, A.N., & Vakhrushev, E.G. (2013). *Mezhdunarodnye standarty zashchity rebenka ot negativnoi informatsii* [International standards for the protection of children from negative information]. *Probely v rossiiskom zakonodatelstve — Gaps in Russian legislation*, 3, 151–155 [in Russian].

16 Sterenchuk, D.D. (2018). *Sravnitelnaia kharakteristika pravovogo regulirovaniia otnoshenii, sviazannykh s rasprostraneniem informatsii, prichiniaiushechi vred zdoroviu i razvitiuu detei, v Germanii i Rossii* [Comparative characteristics of the legal regulation of relations related to the dissemination of information harmful to the health and development of children in Germany and Russia]. *Problemy sovershenstvovaniia prokurorskoii deiatelnosti i pravoprimeritelnoi praktiki — Problems of improving prosecutorial activity and law enforcement practice*, 6, 122–125 [in Russian].

17 Akimzhanova, M.T. & Ilyassova, G.A. (2023). *Qazaqstan Respublikasynyn tsifrlyq kenistigindegi balanyn aqparattyq qauipsizdigin qamtamasyz etu maseleleri* [Issues of ensuring the information security of the child in the digital space of the Republic of Kazakhstan]. *Qaragandy universitetinin khabarshysy. Quqyq seriasy — Bulletin of Karaganda University, Law series*, 4 (112), 88–99 [in Kazakh].

18 Ostroushko, A.V., Bukalero, A.A., & Bukalero, S.A. (2018). *Zashchita informatsionnoi bezopasnosti nesovershennoletnikh v KNR* [Protection of information security of minors in China]. *Legal Bulletin*, 3, 1–2, 53–58 [in Russian].

Information about the authors

Akimzhanova, M.T. — Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Department of civil and labor law of the Karaganda Buketov University, Karaganda, Kazakhstan;

Tilep, T.S. — Master of Law, teacher, of the Department of civil and labor law of the Karaganda Buketov University, Karaganda, Kazakhstan, e-mail: tlep97@mail.ru.